

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

**Циклова комісія соціально-гуманітарних, філологічних дисциплін та
фізичної підготовки**

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

з навчальної дисципліни
«Українська мова (за професійним спрямуванням)»
обов'язкових компонент
освітньо-професійної програми
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

**272 Авіаційний транспорт
Аеронавігація**

**за темою – *Українська термінологія та її місце в професійному мовленні
пілота (другого пілота)***

Кременчук 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 р. № 7

СХВАЛЕНО

Методичною радою Кременчуцького
льотного коледжу
Протокол від 28.08.2023 р. № 1

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 р. № 7

Розглянуто на засіданні циклової комісії соціально-гуманітарних, філологічних дисциплін та фізичної підготовки, протокол від 28.08.2023р. № 1

Розробник:

Викладач циклової комісії соціально-гуманітарних, філологічних дисциплін та фізичної підготовки, спеціаліст першої категорії Сіора В.В.

Рецензенти:

- 1. Викладач циклової комісії соціально-гуманітарних, філологічних дисциплін та фізичної підготовки, Кременчуцького льотного коледжу ХНУВС, кандидат педагогічних наук, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Кірюхіна М.В.*
- 2. Завідувач кафедри лінгводидактики Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського, доктор філологічних наук, професор Сізова К.Л.*

План лекції

1. Термін та його ознаки. Способи творення термінів.
2. Особливості авіаційної термінології.
3. Класифікація авіаційних термінів.
4. Способи творення авіаційних термінів.

Рекомендована література

Основна

1. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спілкування: Навч. посібн. /Мацюк, Н. Станкевич. 4-те вид. К. : Каравела, 2011. – 352 с.
2. Мозговий В.І. Українська мова у професійному спілкуванні: модульний курс: навчальний посібник для студентів вузів. 4-те вид. К.: Центр учбової літератури, 2010. – 591с.
3. Корж А.В. Українська мова професійного спрямування : навчальний посібник. 2-ге вид. Київ : КНТ : ЦУЛ, 2012. – 293 с.
4. Панько Т.І. та інші. Українське термінознавство: Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей. / Т.І. Панько, Г. Мацюк, І.Кочан. - Львів, 1994.
5. Пентилюк М. І., Маруніч І. І., Гайдаєнко І. В. Ділове спілкування та культура мовлення: навч. посіб.К.: Центр навчальної літератури, 2011. – 220 с.
6. Російсько-українсько-англійська авіаційна термінологія: [Посібник] / Д. Г. Бабейчук. - К., 1997.
7. Шевчук С.В. Клименко І.В. Українська мова за професійним спрямуванням [Підручник] / С.В.Шевчук. – К., 2011.

Додаткова

1. Абрамович С., Чікарькова М. Мовленнєва комунікація: підручник. – К. : Центр навч. л-ри, 2004. – 472 с.
2. Гриценко Т. Б. Українська мова та культура мовлення: навч. посіб. / Т. Б. Гриценко. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 536 с.
3. Дорошенко С. І. Основи культури і техніки усного мовлення / С. І. Дорошенко. – Х.: О.В.С., 2002. – 144 с.
4. Пасинок В.Г. Основи культури мовлення: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.Г. Пасинок. – К.: ВЦ «Центр учбової літератури», 2012. – 192 с.
5. Пентилюк М.І., Маруніч І.І., Гайдаєнко І.В. Ділове спілкування та культура мовлення. Навч.посібн. – К.:Центр учбової літератури, 2011. – 244с.
6. Хміль Ф.І. Ділове спілкування: Навч. посіб. / Ф.І. Хміль. – К.: «Академвидав», 2004. – 280 с.;
7. Шевчук С.В. Ділове мовлення: Модульний курс: Підруч. / С.В. Шевчук. – К.: 27.
8. Шевчук С.В. Українське професійне мовлення: Навчальний посібник –

К.: Алерта, 2011. – 248 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Довідник з української мови: <http://www.ussr.to/All/tishkovets/movva.html>
2. З енциклопедії «Українська мова»: <http://litopys.org.ua/ukrmova/um.htm>
3. Електронний підручник з сучасної української мови: <http://www.philolog.univ.kiev.ua/WINS/pidruchn/index.htm>
4. Словник архаїзмів: <http://www.history.univ.kiev.ua/letopis/slov.html>
5. Словник іншомовних слів: <http://www.pcdigest.net/ures/book/sis.shtml>
6. Словники України «on-line»: http://www.ulif.org.ua/ulp/dict_all/
7. Українська мова: Енциклопедія. – Режим доступу: <http://litopys.narod.ru/ukrmova/um113.htm>
8. Українська мова в Інтернеті: <http://www.novamova.com.ua>
9. Український тезаурус: http://www.geocities.com/hommah_chorny/

Текст лекції

1. Термін та його ознаки. Способи творення термінів

Професія пілота (другого пілота) багатогранна й охоплює такі важливі сфери, як безпека польотів, запобігання небажаним помилкам під час керування повітряним судном та укладання необхідних документів державною мовою. Мова пілота (другого пілота) – це складна, багаторівнева підсистема літературної мови зі своїми функціонально-стильовими різновидами та жанрами, з багатим запасом специфічних мовних засобів.

Основою для формування професійного мовлення майбутніх пілотів (других пілотів) є фахова лексика, зокрема **авіаційна термінологія**, оволодіння якою поглиблює не лише знання з мови, а й якість підготовки фахівців.

В офіційно-ділових текстах використовуються **слова двох типів** – загальноновживані та терміни.

За своєю суттю вони різні: терміни в усіх мовах означають те саме поняття, а загальноновживані слова в кожній мові мають свій набір значень.

Термін (від латин. *terminus* – *межа, кінець*) — це слово чи словосполучення, які вживаються у вузькій сфері мовлення на означення спеціальних понять і предметів.

Терміни – це така група слів, яка потребує до себе спеціальної уваги, постійного звірення з словниками, поновлення в пам'яті їх значення.

З огляду на **сферу використання**, терміни поділяють на 3 групи:

1. Загальнонаукові терміни, тобто терміни, які вживаються практично в усіх галузевих термінологіях, наприклад: система, тенденція, закон, концепція, теорія, аналіз, синтез і под. До цієї категорії відносять і загально технічну термінологію (*машина, пристрій, агрегат*).

2. Міжгалузеві терміни – це терміни, які використовуються в кількох споріднених або й віддалених галузях. Так, економічна наука має термінологію,

спільну з іншими соціальними, природничими науками (*амортизація, екологічні витрати, технополіс, приватна власність*).

3. Вузькоспеціальні терміни – це терміни, характерні лише для певної галузі (*ресори, стіжок, арешт, лізинг, банківська гарантія, зрошувальна вода, трафік, десерт*).

Характеризуючи термін, виділяють такі його ознаки:

➤ **Системність та чітка сфера застосування.** Кожний термін входить до певної галузевої термінології, де **логічно співіснує** з іншими родовими термінами даної галузі та має певне значення, а за межами своєї терміносистеми він може мати зовсім інше значення.

➤ **Точність.** Термін безпосередньо співвідноситься з поняттям, яке його позначає. Термін повинен вживатися лише в одній зафіксованій у словнику формі.

➤ **Наявність дефініції.** Термін – це ім'я поняття. Кожний термін має дефініцію (*розгорнуте, логічне визначення, яке називає суттєві ознаки предмета або зазначеного поняття*).

➤ **Смислова однозначність.** Кожний термін — це слово, але не кожне слово — термін. Дійсно, те чи інше слово може виступати залежно від контексту і як термін, і як звичайне слово. Термін завжди однозначний, його значення не повинне залежати від контексту. Без смислової однозначності термін не може виконувати функцію позначення спеціального **поняття**.

➤ **Відсутність синонімів** (розвинена синонімія ускладнює наукове спілкування: *профіцит – прибуток – зиск – вигода*);

➤ **Унормованість;**

➤ **Зафіксованість в державних стандартах і спеціальних словниках;**

➤ **Стислість** (дуже зручно користуватися короткими термінами, але не завжди вдається утворити короткий термін, який би був ще й точним). Наприклад: *матеріальний збиток, карний розшук, виклик до органів попереднього розслідування*.

➤ **Стилістична нейтральність** (відсутність емоційно–експресивного забарвлення). Для терміна головне — логічна спрямованість, а не естетичні прикраси та суб'єктивні інтонації. Ця ознака також має певне значення для права, яке характеризується діловим стилем викладу.

Термін відрізняється від слова:

1) термін виражає спеціальне професійне, наукове, технічне поняття, а слово – загальне чи побутове поняття;

2) термін базується на чіткому визначенні поняття, (дефініції), слово – ні;

3) термін завжди є елементом терміносистеми, слово – ні;

4) у сфері термінології термін є стилістично нейтральним..

Наукові терміни української мови утворюються **такими основними способами**:

1. **Вторинна лексична номінація** – використання відомого в мові слова для називання наукового поняття. Це найдавніший спосіб термінотворення.

Розрізняють два види вторинної номінації – метафору і метонімію:

– **метафора** – це особливий вид узагальнення, який включає розвиток переносних значень, оснований на подібності предметів і формування абстрактних понять (*ручка, провідник, стрічка, рамка, сітка*);

– **метонімія** – це метонімічний перенос значення, при якому назви одного предмета переносяться на інший, який перебуває з ним у відношенні асоціації за суміжністю (*водяний знак, споживчий кошик, ринок праці*).

2. **Словотвірний** – утворення термінів за допомогою префіксів (префіксальний спосіб): *надвиробництво, перезволоженість*; суфіксів (суфіксальний спосіб): *підгортальник, оборотність*; суфіксів і префіксів (суфіксально-префіксальний спосіб): *перезволожений, супероборотність*; складання слів і основ: *вакуум-помпа, матеріаломісткість, сумішоутворювач*; аббревіації: *СЕП* (система електронних платежів), *МК* (магістральний канал), *ОДС, ОРД*.

3. **Синтаксичний** – використання словосполучень для називання наукових понять: *зустрічний позов, державне замовлення*, органи влади, кримінальне право. Синтаксичний спосіб – найпродуктивніший спосіб творення (терміни-словосполучення становлять понад 70% сучасних термінів).

4. **Запозичення** — називання наукового поняття іншомовним словом: *ліквідат* (боржник, з якого стягують борг у зв'язку з ліквідацією його бізнесу), *пролонгація* (продовження строку дії договору), картридж, роумінг, кримінал, комп'ютер.

Запозичення може бути:

➤ **повним** коли відбувається пристосування до фонетичних і морфологічних особливостей мови-реципієнта (мови, що одержує, приймає): (*irigasion* (фр.) – *іригація, liquidate* (лат.) – *ліквідат*);

➤ **частковим**, у разі якого відбувається калькування, тобто буквальный переклад елементів слова з мови-продуцента (мови, що виробляє) мовою-реципієнтом (мовою, що отримує): *hydrogenium* – укр. *водень* (часткове калькування).

У європейському культурно-історичному ареалі існували об'єктивно-суб'єктивні причини численних запозичень з класичних мов – грецької та латинської; у наш час – із сучасних європейських мов.

Причини запозичання термінів:

➤ запозичення терміна разом з новим поняттям (*бонус* «додаткова винагорода», «додаткова цінова знижка», «комісійна винагорода»);

➤ паралельне використання власного і запозиченого терміна (*іригація* - зрошення; *процент* – відсоток; *суфозія* – вимивання; *імпорт* – ввіз);

➤ відсутність досконалого власного терміна, який би відповідав вимогам до терміна (*ліквідат* - юридична особа-боржник, до якої висунуто фінансові вимоги у зв'язку з її ліквідацією).

Неоднозначним є ставлення до запозичених термінів.

Так звані «*пуристи*» заперечують потребу запозичати терміни з інших мов, натомість пропонуючи творити терміни з ресурсів української мови, інші науковці – «*конкордисти*» – розглядають запозичення як об'єктивну реальність мовного життя, оскільки на певних етапах свого розвитку кожна мова зазнає помітного впливу з боку іншої мови, але вважають, що кількість іншомовних запозичень у термінології не повинна перевищувати 25%, оскільки це призводить до втрати літературною мовою національних мовних особливостей.

Проте за будь-яких умов слід уникати вживання запозичених слів за наявності власних термінів: *дегідратація* – *зневоднення*, *рамбурсація* – *повернення боргу*.

2. Особливості авіаційної термінології

Питання термінології існує в будь-якій спеціальній галузі знання. В авіаційній галузі проблема термінології досить актуальна. Без термінів неможливо досягти максимальної точності викладу авіаційної думки. Вони роблять цю галузь більш компактною, дають змогу уникнути описів та визначень.

Міра розробки авіаційної термінології свідчить про рівень авіаційної культури в державі, про ставлення до авіаційної галузі загалом. В сучасних умовах, коли в авіаційній галузі все більше застосовуються автоматизовані системи авіаційної інформації, використання точних, однозначних термінів підвищує ефективність професійної діяльності і значною мірою зменшує втрату інформації.

Авіаційна термінологія – це сукупність термінів, яка виражає систему авіаційних понять і призначена забезпечувати потреби спілкування у сфері авіаційної науки і практики.

Сучасна авіаційна термінологія є розгалуженою і динамічною системою найменувань, понять, категорій.

Авіаційна термінологія складається з

- ядра (основний термінологічний фонд), що міститься в найважливіших авіаційних документах. Саме вони визначають термінологічні еталони, на них орієнтуються льотні служби, які функціонують в авіації.
- периферії (суміжні з авіацією науки), в яких постійно відбуваються певні лексико-семантичні зміни.

Лексичний склад і межі авіаційної термінології рухливі, відкриті, перебувають у постійному розвитку та взаємодії з іншими терміносистемами, загальноновживаною і ненормованою авіаційною лексикою.

Авіаційний термін - це слово чи словосполучення, що вживається в авіаційній галузі, є узагальненим найменуванням авіаційного поняття; це

словесні визначення авіаційних понять, за допомогою яких виражається та закріплюється зміст авіаційної галузі.

Авіаційні терміни є ніби представниками авіаційної науки й практики, оскільки утворюються з урахуванням їх досягнень. За допомогою авіаційних термінів відбувається передача професійної інформації, диференціація авіаційних понять і категорій.

Основні вимоги, що висуваються до авіаційного терміна:

1. загальнопоширеність

2. стабільність — усталеність термінології

3. внутрішня погодженість та взаємозалежність полягає в тому, що з одного терміна (*кущове слово*) утворюються сталі словосполучення, що відбивають близькі поняття. Наприклад, за допомогою терміна «*право*» утворюються словосполучення: *правосуддя, правоохоронець, правомірний, правовідносини, правопорушник, правозахисник, правотворець*, від терміна «*закон*» — *законодавець, законність, законознавець, законодавство, закономірний*.

4. інтернаціональність

5. милозвучність і стилістична правильність Термін майже завжди втрачає милозвучність, коли утворюється за допомогою частки «не» (*ненакладення штрафу, неповідомлення, невручення, нерозподіл, неутримання*).

6. уникнення багатокомпонентних скорочень: *турбаза, річфлот, капбудівництво*. Щоб уникнути непорозумінь доречно вживати терміни без скорочень.

7. Відповідність нормам української мови:

➤ вилучення термінів, що за формою не є притаманними українській мові (як правило, внаслідок впливу російської). Наприклад, замість форм на **-уч, -юч** (*концентрирующий*) вживаються слова на **-вальний** (*концентривальна дія*).

➤ заміна безпідставно запозичених з російської мови термінів (*не передача, а передання; не правомочність, а правоможність; не безпорядки, а заворушення; не обнародування, а оприлюднення*), а також кальок, що мають ту саму природу (*не просування по службі, а службове просування; не тягнути за собою — а мати наслідком; не займати посаду, а обіймати посаду; не за свій рахунок, а власним коштом*).

➤ розпізнавати терміни-пароніми та терміни-синоніми, що, як свідчить практика, часто зумовлюють плутанину під час використання та тлумачення (*строк — термін; управління — керування; заступник — замісник; особа — особистість; сила — чинність — дія закону; набувати чинності — набирати чинності — вступати в дію; обіг — оборот; довіреність — доручення; відбування служби — несення служби*).

На особливості професійного авіаційного мовлення впливає безпосередній зв'язок із законодавчим підстилем, у якому висуваються більш

жорсткі, у порівнянні з адміністративно-канцелярським підстилем ОДС вимоги до лексичного складу текстів.

Дотримуючись цих вимог, укладач тексту має чітко пов'язувати слово як з певною ситуацією об'єктивної дійсності, так і з термінологією конкретних напрямків. А оскільки у функції авіаційних термінів переважно використовуються слова, що водночас вживаються і в термінологічному (в межах підстилю) і в більш широкому загальномовному значенні (в інших стилях або підстилях), їхні термінологічні властивості не завжди сприймаються на необхідному рівні вимог до форми та змісту слова в професійному авіаційному мовленні.

Здебільшого, **труднощі слововживання в авіаційному мовленні** пов'язані із впливом екстралінгвістичних (позамовних) чинників: особливостями галузевих терміносистем авіаційної термінології, які перебувають у стані розвитку й удосконалення, та недостатньою гармонізованістю авіаційної технічної термінології в цілому.

Безперечно, професійне спілкування неможливе без використання термінів. Проте в мовленні фахівців, крім термінів, широко побутують і інші спеціальні одиниці — професіоналізми та номенклатурні назви.

Професіоналізми — це слова або вислови, притаманні мові людей певної професійної групи.

Суттєва різниця між термінами і професіоналізмами полягає в тому, що **терміни** — це офіційні наукові назви поняття, а **професіоналізми** виникають як розмовні, неофіційні заміники термінів (платіжка — платіжне доручення; вишка — вища математика, пара — дві академічні години). **Професіоналізми** на відміну від термінів, як правило, емоційно забарвлені, є переосмисленими словами загального вжитку. Вони можуть бути незрозумілі людям, які не належать до певної професії, пор.: бобик, бублик у мові водіїв.

Професіоналізми можуть використовуватися в неофіційному професійному спілкуванні, проте вони є ненормативними в професійних документах, текстах, в офіційному усному мовленні. Такі професіоналізми наявні в повсякденному мовленні працівників багатьох підприємств, відомств, установ та ін.

Доки вони вживаються лише в усному мовленні й не виходять за межі відомства — шкода від них невелика (псується лише мова тих людей, які вживають професіоналізми в усіх випадках життя, а не лише в окремих робочих ситуаціях). У практиці писемного спілкування в межах одного відомства вони теж зрозумілі, але небажані, бо через них діловий папір перетворюється з офіційного у напівофіційний (або й зовсім неофіційний), набуває рис приватної записки, а не документа.

Потрібно запам'ятати: якщо терміни — як правило, **абстрактні поняття** та лексичні **норми** наукового стилю літературної мови, то професіоналізми — це **конкретні поняття**, тому що детально диференціюють ті предмети, дії, якості, що безпосередньо пов'язані зі сферою діяльності

відповідної професії і *знаходяться за межами норми, уживаються вузьким колом фахівців* переважно в усному мовленні (висяк, *підпадати під статтю*, *дослід*, *оборудка*, *рихтувати закон*, *"наркотичне" законодавство*, глухар, заява, працювати в кошик, *хвіст* (стеження), *навести* (вказати на об'єкт злочину), *засвітися* (видати себе).

Професіоналізми утворюються різними шляхами:

- вживання загальноновживаного слова у специфічному значенні: *удар* – *одиниця швидкості станка*, *укол* – *ін'єкція*, *пересадка* – *трансплантація*;
- шляхом усічення основ слів: *кібер* (*кібернетик*), *термояд* (*термоядерна реакція*); скорочення слів: *мехмат* (*механіко-математичний факультет*), *опер* (*оперуповноважений*).
- шляхом метафоричного перенесення: *дно* – *нижня частина виробу*, *машина* – *комп'ютер*, *човник* – *деталь швейної машинки*, *носик* (*чайника*), *липовий документ* – *підроблений документ*
- шляхом префіксації і суфіксації: *бюлетенити*, *відгул*, *доукомплектувати*, *документувати*, *дообладнання*, *недовнесок*, *залозунгувати*, *пливучість*, *бойовитість*, *маршрутизація*;
- шляхом утворення словосполучень: *проектувати з чистого місця*, *зробити в поточних метрах* (*проектувальники*); *підводити або знайомити рахунки*, *дебет кредит обганяє*, *липовий баланс*, *заморозити рахунки* (*бухгалтери*).

Номенклатура (номінація, номен) — сукупність назв конкретних об'єктів певної галузі науки, техніки, мистецтва. Їх потрібно відрізнити від термінів, що позначають абстраговані наукові поняття. *Номени* – слова, що називають конкретні об'єкти, котрими займається та чи інша наука. Номенклатура може бути виражена будь-якими умовними позначеннями (буквами алфавіту, цифрами, словами).

Номенклатуру становлять іменники та словосполучення, які передають як систему назв об'єктів певної науки, так і сукупність назв одиничних об'єктів (наприклад, у географічній номенклатурі — Чорне море, Шацькі озера, річка Десна), видові назви (у ботанічній лексиці назви дерев: дуб, смерека, ялина). Існує номенклатура медична, мовознавча, хімічна, технічна, економічна (пор. термін - валюта і номенклатурні назви - долар, євро, крона, гривня).

В авіаційних технічних текстах теж широко використовується **номенклатура** – система специфічних назв конкретних авіаційних об'єктів: державних і міжнародних органів, установ та організацій, посад, документів, державних нагород (*Апеляційна палата*, *Європейський суд з прав людини*, *Верховний комісар ООН з прав людини*, *Закон України "Про Національний банк України"*, *Заслужений юрист України*).

Єдине призначення номенклатури – дати максимально зручні з практичного погляду засоби для позначення предметів, речей.

Мовленнєвому вияву точності сприяє стандартизованість, яка полягає в регулярному використанні у мові правника **стандартів** або **кліше**.

Кліше – це готовий мовний стандарт, який є необхідним елементом ділових паперів, наприклад: *беручи до уваги, на основі викладеного, подаю до вашого відома, розслідуванням встановлено, винність доведена, пред'явлено звинувачення, керуючись статтею, порушити кримінальну справу, за участю, згідно з вимогами статті, з дотриманням вимог.*

Ці мовні стандарти мають певне функціональне навантаження:

- економлять розумову енергію,
- сприяють швидкому й точному складанню документів,
- полегшують спілкування
- є нормативним явищем у діловому мовленні.

Кліше треба відрізнити від **мовних штампів**, які сприймаються як явище негативне й використання яких у мові, як правило, недоречне.

Розрізняють штампи кількох різновидів:

➤ **універсальні слова**, тобто такі, що мають невизначене узагальнення: *факт, питання, окремі, деякі, охопити* й т.д. Ними можна замінити будь-яке слово з конкретним значенням, якщо той, хто говорить, хоче висловити думки не конкретно, приблизно.

➤ **парні слова**, які звичайно вживаються в мовленні разом, хоч і не є фразеологічними зворотами, наприклад: *оплески обов'язково бурхливі, критика – різка, успіхи – великі, поширення – велике.*

Визначення в цих словосполученнях неповноцінні. Вони виражають думку шаблонно, позбавляють її індивідуальності.

Отже, кліше – це помічник для укладачів документів, а штамп – ворог і того, хто пише, і того, хто говорить.

Штампи в професійній мові пілота (другого пілота) найчастіше з'являються в результаті надлишкових словосполучень, які утворюються в мовленні через прагнення до уточнення будь-яких обставин.

Неправильно з'єднані, бездумно вжиті слова виражають думку багатослівно й неточно. Пілоту (другому пілоту) слід використовувати слова та авіаційні формулювання обдумані й економно, тим самим підвищувати дієвість і роль авіаційних документів.

3. Класифікація авіаційних термінів

Класифікація авіаційних термінів

Термінологічний склад мови – це складне утворення, структура якої містить підсистеми, що виділяються за різними критеріями:

➤ **За вживанням у різних сферах спілкування:**

- **загальновживані** - це звичайні слова, які набули значного поширення, найменування предметів, якостей, ознак, дій, явищ, які однаково використовуються у побутовій мові, художній літературі, ділових документах, законодавстві. Такі терміни прості, доступні, зрозумілі. Вони використовуються у загальноприйнятому значенні і ніякого спеціального змісту не мають. Вони не завжди зручні, часто багатозначні, допускають різні

тлумачення, можуть застосовуватись то в одному, то в іншому значенні. Тому використання таких термінів доцільне, якщо не породжує ніяких сумнівів у певному контексті.

- **загальновживані, які мають спеціальне значення.** Більшість термінів, узятих із повсякденної мови, отримують у нормативному акті особливе, більш точне, спеціальне значення. Їх перевага порівняно із загальновживаними полягає у тому, що при максимальній стислості вони найтонше визначають потрібне поняття. Подібних термінів багато. Важливо, щоб спеціальне значення загальновживаного терміна було очевидним. Таким термінам у законодавстві даються визначення. Якщо цього немає, значення терміна визначається, виходячи із загального контексту. При першому використанні термінів зі спеціальним значенням треба давати до нього відповідні нормативні роз'яснення.

- **спеціально-авіаційні** – терміни, що використовуються у тому значенні, яке закріплене за ними у відповідній галузі науки (*депозит, комп'ютер, фонограма, безробітний, страйк*). В авіаційній термінології багато таких спеціально-технічних термінів, значення яких не завжди можна пояснити з позиції лінгвістики. Застосовуються вони для позначення певних понять і тільки в авіаційній галузі.

➤ **За внутрішньою структурою (структурним типом):**

1. **однокомпонентні.**

2. **двокомпонентні, утворені за моделями:**

а) «прикметник + іменник»;

б) «іменник + іменник»;

в) «іменник + іменниково-прийменникова конструкція»;

г) дієслово + іменник.

3. **трикомпонентні, утворені за моделями:**

а) «прикметник + прикметник + іменник» ;

б) «іменник + прикметник + іменник»;

в) «прикметник + іменник + іменник» ;

г) «іменник + іменник + іменник» ;

д) «прислівник + прикметник + іменник»;

4. **полікомпонентні.**

➤ **За семантикою:**

- **однозначні;**

- **багатозначні.**

➤ **За генетикою:**

– **слова літературної мови;**

– **діалектизми;**

– **запозичення з інших мов** (з німецької, французької, англійської, латинської та грецької);

- **результат перекладацької діяльності** а) у результаті перекладу відповідних іншомовних термінів, б) шляхом транслітерації (буквений спосіб

відтворення слів, написаних за допомогою однієї алфавітної системи, засобами іншої алфавітної системи).

4. Способи творення авіаційних термінів

На сьогодні в українській мові сформувалося декілька основних *способів творення авіаційних термінів*.

Похідні терміни від власне українських та запозичених слів утворюються за допомогою **способів словотворення**, які сформувалися в сучасній українській літературній мові:

1. ПРЕФІКСАЛЬНОГО. Найпоширенішими словотвірними **префіксами** в авіаційній терміносистемі української мови є: *від-, пре-, при-, пере-, ви-, до-, за-, на-, об-, роз-*.

2. СУФІКСАЛЬНОГО.

Серед найпоширеніших суфіксів у сфері творення авіаційних термінів:

а) іменниковий суфікс *-ник* зі значенням особи чоловічого роду і жіночий відповідник *-ниця*;

б) іменниковий суфікс *-тв-о* зі збірним значенням;

в) віддієслівно-іменникові суфікси *-анн-я (-яnn-я)*, *-енн-я*, *-інн-я* зі значенням дії, стану, процесу;

г) іменниковий суфікс *-тель* зі значенням особи;

г) іменниковий суфікс *-ість* із абстрактним значенням;

д) суфікс *-ин-а* зі значенням одиничності;

е) дієслівні суфікси *-ота-ти*, *-оті-ти*, *-ну-ти* зі значенням дії: *робити, чинити, давати, губити*.

3. ПРЕФІКСАЛЬНО-СУФІКСАЛЬНОГО.

4. БЕЗАФІКСНОГО.

5. ОСНОВОСКЛАДАННЯ.

6. СКОРОЧЕННЯ СЛІВ:

- Ініціальні абrevіатури (КК, ЦК, ЦПК)

- Усічено-словесні утвореннями (мішані): (Держстандарт, Київміськрада)

7. СИНТАКСИЧНИЙ. Складені терміни становлять значну кількість сучасної *авіаційної технічної* термінології. Під термінологічним словосполученням розуміють багатокомпонентну семантичну конструкцію, співвідносну з науковим поняттям. Продуктивність синтаксичного способу терміноутворення зумовлена як лексичною природою терміна, так і його функціональним призначенням.

Серед складених авіаційних технічних термінів за морфологічною будовою виділено такі структурні типи:

1. Субстантивні (іменник у головній ролі):

а) іменник + іменник;

б) іменник + прикметник;

в) іменник + числівник;

г) іменник + прийменник.

2. Ад'єктивні (прикметник або прийменник у головній ролі):

а) прикметник + іменник;

б) прикметник + прийменник.

3. Дієслівні (головний компонент – дієслово):

а) дієслово + іменник;

б) дієслово + прийменник.

Однак, крім екстралінгвістичних чинників, на формування авіаційної лексики впливають і **проблеми суто мовного характеру**, розв'язання яких залежить від загального рівня мовних знань, вмінь і навичок користувачів. Серед них важливе місце посідає проблема **доцільного вибору форми слова під час слововживання**.